

КРИМІНОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ЗЛОЧИНІВ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ (HATE CRIMES)

Ми живемо в 21 столітті, в сферу розвитку інформаційних технологій, де також процвітає захист прав людини, в тому числі свобода думки, слова. Проте дуже часто люди зловживають дозволенним та перетинають межу, що знаходить своє вираження в інтернеті або ЗМІ. І як наслідок перетікає в поняття hate speech – мову ворожнечі або навіть у hate crimes з побоями чи гірше – з вбивством. Джерелом цього є негативні стереотипи, або ж забобони, які нерідко продукуються для того, щоб виправдати дискримінацію та приниження – найчастіше етнічні або "расові" та ці дії мають тягнути за собою відповідальність.

Звичайно, в Кримінальному кодексі (далі – КК) України передбачено покарання за дискримінацію на расовому чи етнічному ґрунті в статті 161, але через відсутність практики і чіткості понять, її рідко застосовують. А це призводить до безкарності і зростання злочинів, адже зазвичай потерпілі самі не хочуть звертатись за допомогою до відповідних органів, оскільки не вірять в ефективність дій правоохоронців щодо розслідування таких злочинів. Підтвердженням є статистичні дані поліції: за 2016 році було зареєстровано 144 відповідних злочини, серед яких на 76 – заведено кримінальне провадження і лише по двом був винесений вирок. Порівнюючи з 2014 – кількість злочинів за статтею 161 була менша – 33 зареєстровані і розслідувані [1]. Для виявлення та розкриття злочинів ключеву роль відіграє правильна кваліфікація – з усіма елементами складу злочину. В основі злочинів на ґрунті ненависті лежать упередження. Вони можуть бути не особисто до конкретної жертви, а до певної групи осіб, яка викривлено асоціюється у злочинця. В Україні від злочинів на ґрунті ненависті найчастіше потерпають: іноземці та члени різних етнічних громад; члени релігійних меншин та їхнє майно (церкви, синагоги, мечеті, кладовища), а також приватна власність; роми; геї, лесбійки, бісексуали і трансгендери. Одним з яскравих прикладів відбувся влітку 2017 року, коли активісти одеського відділення ВОО «Сокол» (молодіжне відділення ВО «Свобода») провели в районі залізничного вокзалу «Агітаційний рейд», спрямований проти ромів. В ході цього на вулицях міста були розклеєні листівки з заголовком «Осторожно, цыгане», в яких закликали жителів уникати спілкування з представниками ромської національності [2]. Ще одним прикладом може слугувати злочин проти виходця з Республіки Чад, який ішов

вулицею Корольова в Одесі і до нього наблизилися шестеро осіб і почали обзивати «мавпою» і «чорнюком», вигукуючи «Україна для українців!», після чого почали атакували чоловіка і завдали йому ударів руками і ногами [1]. Це є злочином на ґрунті ненависті, а ксенофобські висловлювання та расистські образи, які передували нападу і супроводжували його, свідчать про упередження як мотив злочину.

Тому для боротьби та запобігання таких злочинів важливо знати генезис мотивів злочинної поведінки як свідомих та і безсвідомих, а останні починаються формуватися ще в дитячому віці [3, с. 137]. Як вважав Карл Юнг, безсвідомість відіграє велику роль у вчиненні злочинів, проте має кілька шарів та граней, як особиста та колективна несвідомість. За допомогою цього він визначав генетичний код людства, його установки, розумово-комплексні образи, світосприйняття, яке визначається народно-національними звичаями і способом життя, моральністю, що сьогодні ми розуміємо під поняттям «менталіт». На мою думку, саме менталітет є однією з причини виникнення і розвитку мови ворожнечі, нетерпимості до певної групи суспільства, расизмі, тощо.

Що стосується свідомості, то на її формування впливають зовнішні фактори – політика держави, поведінка суспільства навколо, включаючи сім'ю. Особливу роль в цьому відіграють і ЗМІ, які через свої матеріали транслюють у масову свідомість інформацію з негативним або суб'єктивно-емоційним забарвленням, тим самим формуючи певні стереотипи. Одним з нещодавніх прикладів пропаганди стала антиромська інформаційна кампанія у серпні-вересні 2016 року після трагічного інциденту в селі Лощинівка Ізмайльського району Одеської області. Низка загальнонаціональних та регіональних ЗМІ висвітлювали цей інцидент через позиції прихованого або відкритого співчуття учасникам погрому, поширюючи неперевірену інформацію та оперуючи стереотипами щодо однієї сторони протистояння (вказували на приналежність підозрюваного до ромської національності та посилялись на неперевірену інформацію щодо наявності в селі наркопритону, організованого місцевою ромською спільнотою) [4,5]. Такі дії журналістів можна віднести до проявів hate speech – мови ворожнечі.

До речі, єдиного визначення терміну "мова ненависті" як в міжнародному так і національному законодавстві не існує. Однак низка міжнародних правових документів визначає критерії розпізнавання "hate speech" – зокрема: Конвенція про захист національних меншин, Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, присвячений протидії расизму і ксенофобії в Інтернеті, Рекомендація Ради Європи щодо "мови ненависті" №97 (20) та інші. У Рекомендації "мова ненависті" визначається як "усі види висловлювань, які поширюють... расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті, викликані нетерпимістю, в тому числі...у формі агресивного націоналізму і етноцентризму, дискримінації меншин і ворожого ставлення до

них, а також іммігрантів" [6]. У цьому сенсі поняття "мова ненависті" поширюється на всі висловлювання, спрямовані проти особи або групи осіб. Водночас, існує думка, що під категорію "hate speech" має потрапляти не лише агресивна лексика, що закликає до дискримінації чи принижує, а й створення негативних стереотипів щодо певних соціальних груп населення. А це свою чергу, може стати мотивом скоєння злочинів як порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії.

Задля боротьби та запобігання таких видів злочинів, необхідне вчасне й рішуче реагування властей. Наприклад, швидке видалення образливих графіті або моніторинг ЗМІ щодо використання мови hate speech в своїх публікаціях. Також належне виконання своїх обов'язків працівниками правоохоронної та судової систем потребує проходження ними спеціалізованої підготовки, завдяки чому вони краще знатимуться на глибинних суспільних явищах, розпізнаватимуть злочини на ґрунті ненависті та опанують навички ефективного реагування на них. Громадянське суспільство відіграє незамінну роль у підвищенні рівня обізнаності про злочини на ґрунті ненависті, в підтримці потерпілих, тощо. Не треба забувати про важливість внеску окремої людини щодо виявлення та звернення у відповідні органи з порушенням прав на ґрунті ненависті, нетерпимості чи дискримінації.

Список використаних джерел

1. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR): - Electronic mode: <http://hatecrime.osce.org/ukraine>
2. Ксенофобия: ультраправые призвали одесситов бороться с «чумазой чумой» — ромами: — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://timer-odessa.net/news/sokol_390.html
3. Ю.М. Антоян: «Почему люди совершают преступления». — М.: ИД «Камерон», 2005. — 304с
4. Вбивство 9-річної дитини в Лошчинівці: завтра за циганами приїдуть вантажівки [Електронний ресурс] // ICTV. — Режим доступу: <http://fakty.ictv.ua/ua/proisshestvija/20160828-1593013/16>
5. В Лошчинівці, де вбили дівчинку, знаходиться наркопритон [Електронний ресурс] // odesa.depo. — Режим доступу: <http://odesa.depo.ua/ukr/odesa/v-loshchinivtsi-de-vbili-divchinku-znahoditsya-narkoprityon--29082016094300>
6. Рекомендация (97) 20 Комитета министров Совета Европы государствам-участникам по вопросам "разжигания ненависти": — [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_093

Ключові слова: Кримінологія, мова ворожнечі, hate crimes, запобігання злочинності, ксенофобські висловлювання.

Науковий керівник: к.ю.н, доцент Цитряк В. Я.